

نقش المان ها و مبلمان شهری با رویکرد ارتقای قرارگاه های رفتاری و بهسازی محیط شهری

سرکار خانم دکتر کیمیا قلی نژاد^۱، حامد غفاریان^۲، ابوالفضل رسولیان^۳

۱- استادیار، گروه هنر و معماری، عضو هیات علمی، موسسه آموزش عالی شانندیز، مشهد kimia.gholinejad@gmail.com

۲- دانشجوی دوره کارشناسی ارشد مهندسی معماری، گروه معماری، واحد مشهد، دانشگاه سلمان، مشهد، ایران

hamedghafarian1369@gmail.com

۳- دانشجوی دوره کارشناسی ارشد مهندسی معماری، گروه معماری، واحد مشهد، دانشگاه سلمان، مشهد، ایران

a.rasolian96@gmail.com

چکیده:

فضاهای شهری بخشی از فضاهای عمومی شهری هستند، که استفاده کننده آنها مردم اند. در این فضاها برخی رفتارهای اجتماعی و برخوردهای از پیش تعیین نشده اتفاق می افتد. که بسیاری از آن ها یادآور خاطرات ارتباطات افراد با یکدیگر و محیط است. گاهی حتی برخی از ساختمان ها و بناهای شهری نشان دهنده ی این مفهوم است. چرا فضاهای شهری همیشه به عنوان عناصر ضروری در هویت یک شهر در نظر گرفته شده اند و وقتی از مردم یک شهر خواسته می شود تا نقشه های ذهنی از شهرشان را ارائه دهند از میدان های عمومی و باغ ها شروع می کنند. این مسائل نشان دهنده این است که فضاها در شهرها، توالی و تناسب آنها و شیوه ای که با هم در ارتباط هستند دارای اهمیت فرهنگی زیادی است. شهرها مکان مناسبی برای شکل گیری نهاد های اجتماعی و فرهنگی و هویت های ملی و محلی هستند. فضاهای شهری به عنوان بخشی از شهر ها محل تعاملات اجتماعی است و این تعاملات در مکان هایی دیده می شود که برای شهروندان حس امنیت و حس تعلق را فراهم نمایند. وجود المان های شاخص علاوه بر زیبایی، کیفیت فضا را ارتقا می دهد و این کیفیت است که بر ذهن انسان نقش می بندد و بر حس مکان و خاطرات جمعی شهروندان تاثیر می گذارد. طراحان شهری باید در فضاهای شهری، المان هایی را استفاده کنند که سبب انتقال هویت شهری درازدهان شود که به رضایتمندی شهروندان و بهبود کیفیت محیط شهری کمک می کند. المان های شهر و مبلمان شهری از جمله عناصر ویژه در طراحی شهر است. به کمک هنر از ویژگی های معماری و پیکرسازی اشکال و حجم ها، استفاده کرده و مفاهیم خاصی را به مخاطب انتقال می دهد. ترکیبی هماهنگ در المان ها و یا مبلمان شهری، افراد بنابر ذهنیت و استنباط خود، با آن ارتباط برقرار کرده و مفاهیم پنهانی

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

آن را درک خواهند کرد. نکته مهم استفاده از نمادهای شهری همیشه برداشت مردم و بینندگان این آثار است. بنابراین المان‌های مختلف باید با شناخت و توجه به ویژگی‌های فرهنگی آن شهر و منطقه، طراحی و نصب شوند.

واژگان کلیدی:

المان ها ، مبلمان شهری ، قرارگاه های رفتاری

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

مقدمه:

شهر، شکل و نشانه روابط منسجم اجتماعی و جایگاه مراکز و فعالیت های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و ... است. تجارب انسانی به علائم ماندگار، نمادها و الگوهای رفتاری ترجمه می شود. بناها، یادمان ها و معابر عمومی، در مقایسه با مصنوعات پراکنده نواحی غیر شهری، بیش از گذشته در برابر دیدگان انسان ها خود نمایی می کند (منفرد، ۲۰۰۷). فضاهای عمومی شهری، مکان های ملموسی هستند که فعالانه بر زندگی ما اثر می گذارند. این فضاها، واجد ویژگی هایی مانند سرزندگی، تحرک، تحول مداوم، پیوستگی و گسستگی است. مهمتر این که همه گروه های اجتماعی می توانند در این فضاها حضور یابند. (موسی وند، پورمند، ۱۳۹۰).

فضاهای عمومی شهری باید به عنوان یک سیستم فضایی با اندازه های مختلف و متناسب، با کارکرد ها و معانی متفاوت بوجود آیند. این خصوصیت به ویژه برای توریست ها و کسانی که کمتر به منطقه ی مورد نظر رفت و آمد می کنند اهمیت دارد چرا که در مسیریابی و آدرس دهی صحیح برای پیدا نمودن یک منطقه ی خاص شهری، مشخصه و نماد خاص آن منطقه اهمیت دارد. این نماد در شناخت منطقه اهمیت دارد و چه بسا برگرفته از اتفاق یا تاریخچه های خاص در محل مورد نظر باشد و به نکته ای خاص در آن محل اشاره کند و با تاریخچه ای عجین باشد، به گونه ای که از اهداف المان ها می تواند اطلاع رسانی و معرفی منطقه ای خاص به لحاظ تاریخی - جغرافیایی - فرهنگی و ویژگیهای خاص مردم آن منطقه بوده و یا به اتفاق یا رویداد خاصی در منطقه ی مزبور اشاره کند که همه ی اینها در برقراری ارتباط بهتر مخاطبین و کسانی که به محل رفت و آمد دارند با منطقه ی مورد نظر موثر است. المان شهری، هویت و تاریخچه، یادبود و معرف نماد یک شهر و منطقه می تواند باشد. علاقه مندی به شهر و یا منطقه ای خاص، به دلیل زیبایی های بصری است که مخاطبین به چشم دیده اند. عابری، مسافری و شهروندان، آن مناطق را در ذهن خود با همان سمبل ها و المان ها یاد می کنند. گردشگران، مبلمان و المان ها را به عنوان یادگار سفر خود خریداری می کنند. پس در بخش مدیریت شهری، طراحی شهری، شهرداری ها و مراکز مدیریت زیباسازی شهری، باید به استفاده صحیح و اصولی از این نمادها و سمبل های شهری دقت ویژه ای کنند. این توجه مسئولان، علاوه بر ایجاد جاذبه های توریستی، و کمک به بهتر شدن امرار معاش، در روحیه شهروندی ساکنان هم تاثیر مثبتی دارد.

بیان مساله:

علاقه به طراحی شهری در سالهای اخیر به میزان قابل توجهی افزایش یافته است و طراحی خوب شهری برای بسیاری از جوامع به یک اولویت مهم تبدیل شده است. طراحی شهری، بخشی از هنر سازمان دادن فضای شهری است که با رشته های مختلف علمی و هنری مانند برنامه ریزی شهری، معماری و معماری منظر، مهندسی فنی، مهندسی ترافیک و حمل و نقل، جغرافیا، روانشناسی، جامعه شناسی و اقتصاد سر و کار

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

دارد و در عین حال با سیاست و فرهنگ نیز ارتباط پیدا میکند و دامنه فعالیتش بسیار گسترده است. گستردگی فعالیت طراحی شهری نشان میدهد که این فعالیت مانند یک طرح معماری نیست که با طرح مشخصی شروع شود یا پایان پذیرد.

فضای عمومی شهر برخلاف فضاهای محله ای باید به روی تمامی اعضای جامعه باز باشد. فضای عمومی شهر محل تعامل و معاشرت گروه های مختلف مردم می باشد. محلی است که مردمان متفاوت برخورد و معاشرت می نمایند. کسی نباید از این فضا طرد شود مگر آنکه توازن حیات آن را مورد تهدید قرار دهد. شهر، شکل و نشانه روابط منسجم اجتماعی و جایگاه مراکز و فعالیت های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و ... است. تجارب انسانی به علائم ماندگار، نمادها و الگوهای رفتاری ترجمه می شود. بناها، یادمان ها و معابر عمومی، در مقایسه با مصنوعات پراکنده نواحی غیر شهری، بیش از گذشته در برابر دیدگان انسان ها خود نمایی می کند (Momford, 2007).

محیط می تواند از طریق روابط میان اجزاء در ذهن انسان تاثیر گذاشته و مفاهیمی را به انسان منتقل کند، بنابراین نمادها و نشانه های شهری علاوه بر هویت بخشی به شهرها، در جهت آموزش انسان ها می توانند به کار روند، همچنان که نمادها و نشانه های شهری به عنوان وسیله ارتباطات اجتماعی در شهر عامل انتقال اطلاعات ارزش ها و احساسات به مردم و نمایش طرز تفکر به زندگی می باشند. هدف المان ها، ارتقای کیفیت و ایجاد سرزندگی فضاهای شهری و زیبایی و شادابی است. اولین نقشی که بر طراحی نماد شهری قائل می شویم، ارتباط بصری و درک معنایی مناسب بین طرح وانسان است سپس، وظیفه زیباسازی محیط شهری را برعهده می گیرند. استفاده از نمادها و المانهای شهری می تواند علاوه بر ایجاد خوانایی در معابر، بر افزایش حس هویت تاثیر گذار باشد (شیبانی ۱۳۹۴).

با توجه به ساختار جدید شهرها و عدم توجه به انسان در طراحی شهری؛ انبوهی از فضاهای دل مرده، سرد و بی روح در شهرها مشاهده میشود که به دور از هر گونه زیبایی و مطلوبیت، هیچگونه معنا، مفهوم و عملکردی را القاء نمی کنند و نازیبایی و آلودگی بصری به عنوان زخمی بر چهره شهر تأثیری عمیق بر شهروندان و فضای شهری داشته که ماحصل آن بروز نابسامانی های لجام گسیخته، بی هویتی و خلق فضاهای بی کیفیت در شهرها بوده است که به مسأله ای عادی شده و شهروندان صرفا به دلیل رفع نیاز ضروری خود در این فضاها حاضر می شوند و جایگاه زیبایی، سرزندگی و نشاط به عنوان حلقه گم شده شهروندان و فضاهای شهری، به چشم می آید (طیبیان، منوچهر، موسوی، میرجلال، ۱۳۹۲).

ضرورت پژوهش:

با توجه به ساختار جدید شهرها و عدم توجه به انسان در طراحی شهری؛ انبوهی از فضاهای دل مرده، سرد و بی روح در شهرها مشاهده می شود که به دور از هر گونه زیبایی و مطلوبیت، هیچگونه معنا، مفهوم و عملکردی را القاء نمی کنند و نازیبایی و آلودگی بصری به عنوان زخمی بر چهره شهر تأثیری عمیق بر شهروندان و فضای شهری داشته که ماحصل آن بروز نابسامانی های لجام گسیخته، بی هویتی و خلق فضاهای بی کیفیت در شهرها بوده است که به مسأله ای عادی شده و شهروندان صرفا به دلیل رفع نیازی ضروری خود در این فضاها حاضر می شوند و جایگاه زیبایی، سرزندگی و نشاط به عنوان حلقه گم شده شهروندان و فضاهای شهری، به چشم می آید شهرها از فضاهای مختلفی تشکیل می

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

شوند که هر کدام از آنها برای حمایت و تسهیل برخی از فعالیت های فردی و اجتماعی و ایجاد معانی، که شهروندان به آنها نیاز دارند شکل می گیرند. با توجه به اینکه هر فعالیت به فضایی با ویژگی خاص یا قرارگاه رفتاری مناسب نیاز دارد، در صورت عدم وجود فضای مناسب کیفیت بروز نوع فعالیت ها دچار مشکل شده و در نهایت موجودیت شهر از جنبه های اجتماعی، فرهنگی و هویتی با اختلال مواجه می گردد. نیاز ساکنان شهر با گسترش شهرها، گسترش یافته و تغییر کرده است و عناصر شهری نیز به تبع آن گسترش یافته و تغییر کرده است. بنابراین اهمیت و توجه به المان ها ، مبلمان شهری و مناسب سازی محیط شهری برای حضور شهروندان در فضاهای شهری از چالش های پیش رو در کلان شهرهای امروزی است.

پیشینه تحقیق:

جدول زیر نظریات افراد شاخص و صاحب نظری که در این زمینه فعالیت نمودند در دو بخش مطالعات داخل و خارج ایران تقسیم بندی گردیده و به شرح زیر می باشد.

ارتباط با موضوع تحقیق	نظریه پرداز و سال اثر
در واقع مبلمان شهری واژه های ترکیبی و جامع شامل؛ وسایل و امکاناتی که با عملکردها و کارکردهای مختلف در خیابان و فضای شهری نصب شود. چنین محیطی با گوناگونی بسیار، آزادی انتخاب به افراد می دهد و زمینه خلاقیت را فراهم می آورد و فضاهای شهری در ارتباط با مردم و زیستگاه پیرامونشان برقرار می سازد.	(خسروی، محمدباقر؛ پیری، مریم، ۱۳۹۷)

مطالعات داخل
ایران

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

(کیایی، مریم، ۱۳۹۵)	مبلان شهری بر زیباسازی و هویت بخشی فضاهای شهری، سلامت جسمانی و روانی شهروندان و کیفیت بخشی فضاهای شهری تاثیر دارد.	
(شمس الدینی، علی؛ نصیبی، ساسان، ۱۳۹۸)	با مطالعه بر روی ۳۸۴ نفر از شهروندان شیراز متغیرهای مبلان شهری (تفریحی، فراغت، خدماتی، زیست محیطی، بهداشتی، ترافیکی و تجهیزات و تأسیسات) بر شادابی فضای شهری تأثیرگذار بوده است	
تحلیل فضای شهری در رابطه با الگوهای رفتاری استفاده کنندگان (حسین بحرینی ۱۳۷۸)	ارائه ضوابط مناسب طراحی با تحلیل کمی و کیفی فضای خیابان و الگوهای رفتاری استفاده کنندگان از فضا	مطالعات داخل ایران
(خزری، جعفر و دیگران، ۲۰۱۴)	استفاده از فرمهای ارگانیک و اقتباس شده از طبیعت در طراحی عناصر شهری	
آفرینش نظریه معماری (جان لنگ ۱۹۸۷)	قرارگاه های رفتاری، تشکیل طرح واره ذهنی از تصورات مردم از محیط، تعامل قابلیت های محیط ساخته شده و رفتار	
مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی (جین جیکوبز ۱۹۶۱)	پیاپیاده رو عامل ایجاد تقویت و تعاملات اجتماعی؛ مفهوم نظارت اجتماعی از طریق طراحی	
سرزندگی اجتماعی (هاوس کلاو ۱۹۹۰)	توجه به الگوهای رفتاری و بستر اجتماعی فرهنگی برای طراحی	

شهر و میدان (پاول زوکر ۱۹۵۹)	میدان عامل تبدیل جامعه به اجتماع نه صرفا محل تجمع افراد	مطالعات خارج از ایران
زبان فضا (برایان لاوسون ۲۰۰۱)	قرارگاه شامل فضا، مردم، فعالیت هایشان و فضا جزء اصلی قرارگاه است. قرارگاه دارای بازه زمانی و مکانی است، فضا و زمان - مکان و فرصت	

روش تحقیق:

پژوهش حاضر بر اساس مطالعات کتابخانه ای و جستجوی اینترنتی مقالات استوار است و تلاش بر این شده که پس از بیان مبانی نظری مفهوم المان ها و مبلمان شهری و نقش و تاثیر گذاری آنها در ایجاد قرارگاه های رفتاری و بهسازی محیط های شهری بپردازیم و ارزش ها و معیارهای المان ها را بازگو نماییم. امید است که بتوان براساس این یافته ها، بتوان به هدف پژوهش دست یابیم.

اهداف:

بکارگیری و نقش المان ها و مبلمان شهری در جهت بهسازی محیط

سوالات:

آیا می توان با استفاده از المان ها و مبلمان شهری به ارتقاء کیفیت قرارگاه های رفتاری و بهسازی محیط کمک نمود؟

فرضیه تحقیق:

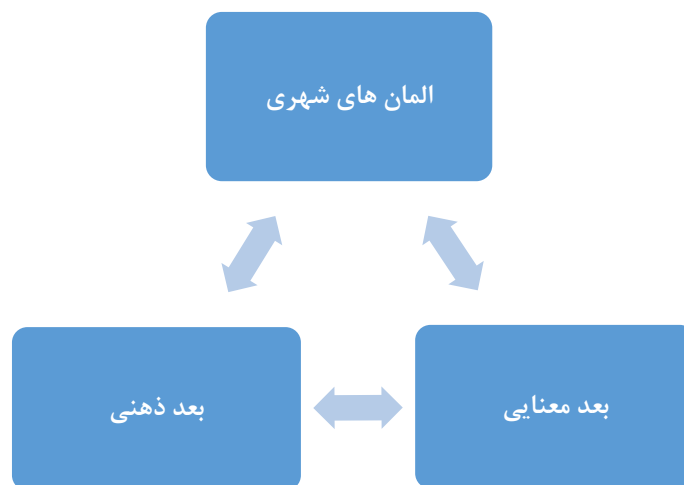
به نظر می رسد نقش المان ها و مبلمان شهری با رویکرد ارتقای قرارگاه های رفتاری در بهسازی محیط شهری امکان پذیر می باشد.

مبانی نظری:

۱- المان ها:

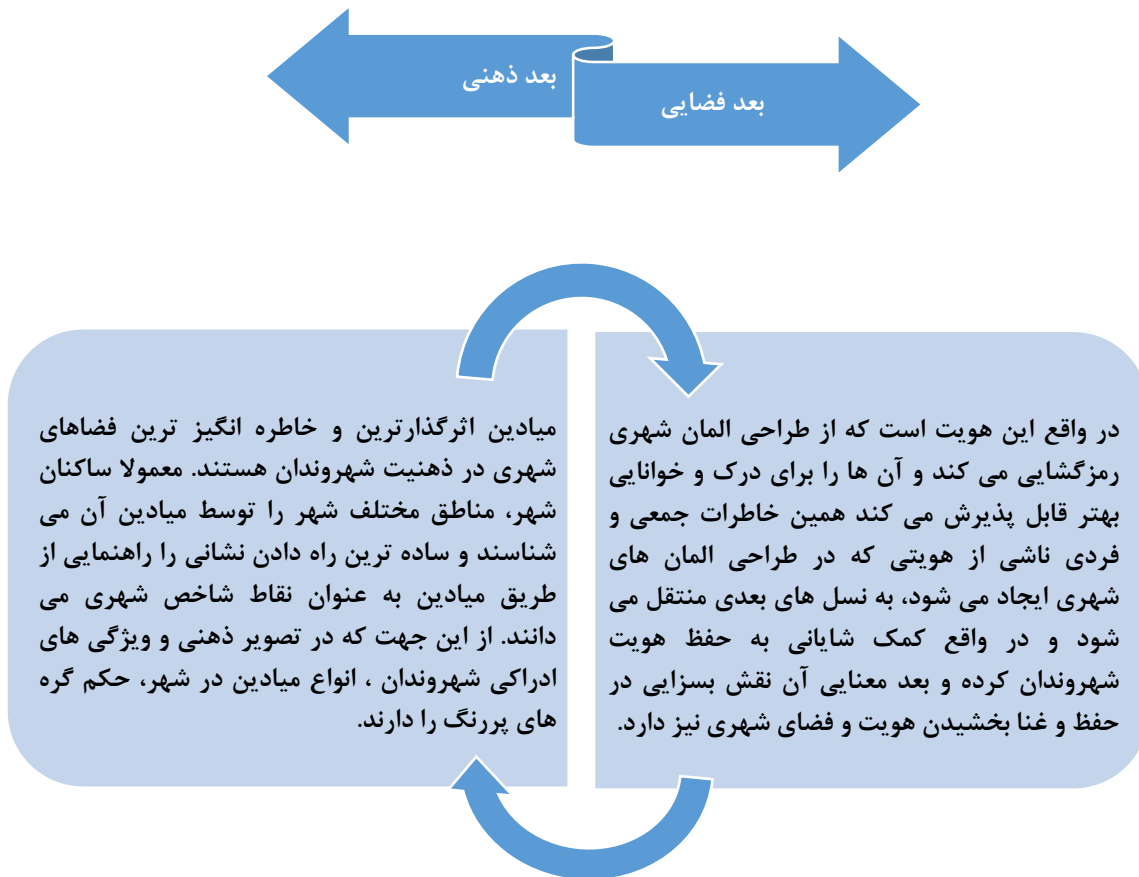

المان یا نماد شهری، ترکیبی است پیکره وار که در ساخت آن از ویژگی های درونی احجام و اشکال هندسی، صفحات قائم یا منحنی، اجزای سازه های و... به طور کلی هر آنچه که جنبه ی تزئینی و ساختمانی داشته باشد به صورت یک کلیت یکپارچه و تلفیقی از موارد فوق استفاده شود المان می گویند. (مزینی، ۱۳۷۸). همچنین المان شهری دارای یک نظام هندسی، تعادلی پایدار و زیباست به گونه ای که پس از خودنمایی در سطح شهر افراد را به گونه ای جذب خود می نماید و ذهنشان را درگیر می کنند و تا مدت ها در آن منطقه از شهر به صورت نمادین و سمبلیک، مشخصه ای برای شناخت شهر در منطقه ی مورد نظر می باشد و جزء شاخصه های شهری محسوب می گردد، به طوری که ذهن با برده شدن نام منطقه ی مذکور ناخودآگاه به دنبال شاخصه ها و ویژگی های خا آن منطقه رفته و المان مورد نظر را در خود تصویرسازی خواهند کرد. این عناصر در فضاهای شهری چیده می شوند و منظر و هویت شهری را، تحت شعاع قرار می دهند (مبهوت ۲۰۱۴). نقش اصلی المان شهری در سطح خیابان ها و فضاهای شهری ایجاد مکان هایی است که زبان ناطق هویت انسان و منظر شهری مطلوب، باشد و باید در این حوزه باطراحی و برنامه ریزی های دقیق، متناسب با فرهنگ و آداب و رسوم مردم حرکت کرد. همخوانی این طرح با هویت شهروندان و محیط های شهری از اهمیت خاصی برخوردار است، چرا که همین همخوانی است که ارتباط بین طرح و محیط را برقرار می سازند و همین باعث سیما و منظر شهری مطلوبی از دید ناظر می شود (عبداله زاده و جان فولاد ۲۰۱۷). گستردگی تعداد المان های عملکردی در سطح شهرها و سطح وسیع تری از مخاطبین که پوشش می دهند می توانند نشان از اهمیت و موقعیت خاص این نوع از المانها داشته و مسئولیت دقت نظر بیشتری را از متولیان زیباسازی و برنامه ریزی شهرها می طلبد. مکان قرارگیری این نوع المانها در سطح شهرها و هر جا که انتظار کاربری مورد نظر می رود می باشد و متناوباً به چشم می خورند (بزرگمهر، محمد، اردلانی، حسین، بی تا ۱۳۹۶).

نمودار ۱- بعد معنایی و ذهنی در ارتباط با المان های شهری

نمونه المان های شهری مشهد در سال های مختلف

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

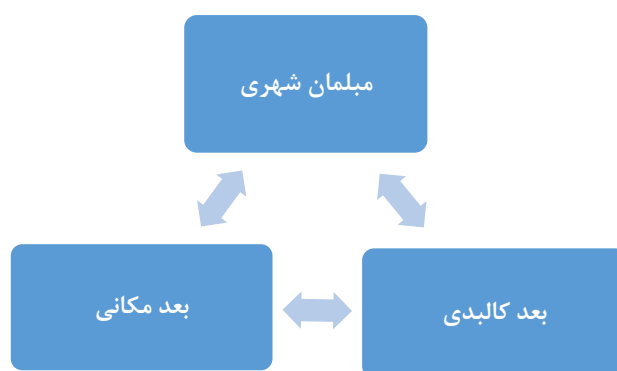
8th International Conference on
Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

ایمن ترافیک کالا

۲- مبلمان شهری:

مبلمان شهری به مجموعه وسیعی از وسایل، اشیاء، دستگاهها، نمادها و عناصری گفته می‌شود که چون در شهر و خیابان و در کل در فضای باز نصب شده‌اند و استفاده‌ی عمومی دارند به این اصطلاح معروف شده‌اند. به عبارت دیگر عناصری مانند: نیمکتها، ایستگاه‌های اتوبوس، علائم، منابع نوری، صندوق‌های پستی، سطل‌های زباله که برای راحتی، آسایش و زیبایی بیشتر، آرایه‌ی اطلاعات، کنترل حرکت و رفاه شهروندان، در فضاهای شهری قرار داده شده‌اند، مبلمان شهری نام دارد (زارع و پرتوی نژاد، ۱۳۸۵، ص ۱۸). مبلمان شهری به مجموعه وسیعی از وسایل، دستگاهها، نمادها و عناصری گفته می‌شود که چون در شهر و خیابان و در کل، در فضای باز نصب شده‌اند و استفاده‌ی عمومی دارند، به این اصطلاح معروف شده‌اند (مرتضایی، ۱۳۸۱). به تعبیر دیگر، عناصری مانند نیمکت‌ها، ایستگاه‌های اتوبوس، علائم، منابع نوری، صندوق‌های پستی، سطل‌های زباله، جای گلها و غیره که برای راحتی و آسایش و زیبایی بیشتر، ارائه اطلاعات، کنترل حرکت، ایجاد امنیت و رفاه کارگران در فضای شهری قرار داده شده‌اند مبلمان شهری نام دارد (زنگی آبادی، علی؛ تبریزی، نازنین ۱۳۸۳).

نمودار ۲- بعد کالبدی و مکانی در ارتباط با مبلمان شهری

اصطلاحاً زمانی که یک شخص می‌تواند آن را به عنوان مکانی متمایز از سایر مکان‌ها مورد شناسایی قرار دهد به گونه‌ای که شخصیتی منحصر به فرد داشته باشد باعث افزایش و پویایی عملکرد محیطی و ارتقاء تعاملات اجتماعی گردد و طوری که بتوان معنی مکان را در نظر ناظر شکل دهد

یکی از مهمترین پارامترهای استخراج شده در مبلمان‌های شهری بعد کالبدی آن است. با استفاده از مولفه‌هایی چون کیفیت محیطی (تناسبات، ایده‌های متوالی، نورپردازی و غیره) متمایز نمودن مبلمان‌ها پیچیدگی و یا تضاد، خوانایی و تشخیص و توجه به مکان‌یابی آن، می‌توان بر تاثیرگذاری بعد کالبدی اضافه نمود

نمونه مبلمان شهری:

www.letkatarahan.com

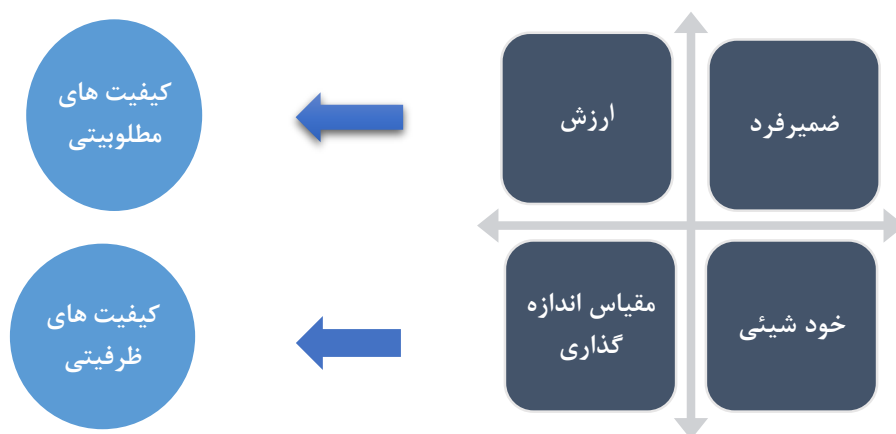

مبلمان شهری که در یک شهر جایگاه قابل توجهی را به خود اختصاص می دهد به عنوان یک فضای تبلیغاتی مهم استفاده می شود که در آن از محصولات طراحی گرافیکی استفاده می شود. مبلمان شهری به عنوان رسانه تبلیغاتی چاپی و رسانه تبلیغاتی پخش (پایدار و متحرک) استفاده می شود. تصور می شود که مبلمان شهری باید با ارتباط با سایر عوامل حفظ زندگی و محیطی طراحی شوند (بولدوک، بانو، ۲۰۱۲). عناصر تجهیزاتی شهری از اهمیت بسیاری برخوردارند که فقط برای اهداف به خصوصی استفاده نمیشوند؛ بلکه می توانند به عنوان تازه کننده ی چشم انداز فضاهای شهری استفاده شوند (شمس الدینی، علی: نصیبی، ساسان، ۱۳۹۸)

۳- قرارگاه های رفتاری:

جان لنگ قرارگاه رفتاری را چنان تعریف می کند: قرارگاه یا مکان رفتاری ترکیبی پایدار از فعالیت و مکان در نظر گرفته شده است که شامل اجزای زیر است: فعالیتی بازگشت کننده و قابل تکرار یا الگوی جاری رفتار، طرح خاصی از محیط یا محیط کالبدی، رابطه ای سازگار بین این دو یا هم ساختی، دوره زمانی خاص (لنگ، ۱۳۸۶). قرارگاه های رفتاری دارای دو عنصر اساسی هستند: الگوی شاخص رفتار و محیط فیزیکی. محیط فیزیکی ساختاری کالبدی است مرکب از سطوح مرتبط به هم و متشکل از الگوهای خاص که فضاهای باز و سبز، ساختمان ها، اتاق ها و چیدمان فضا را تشکیل می دهند. این سطوح از مواد، بافت ها و رنگدانه های مختلف ترکیب شده اند و به طرق مختلفی روشن می شوند (بحرینی، ۱۳۸۷). بارکراز موسسین نظریه روانشناسی اکولوژیکی به بررسی الگوهای رفتاری فوق فردی یا رفتارهایی که به طور جمعی در محیط بروز می کند می پردازد. او معتقد است که بین ابعاد فیزیکی و رفتاری در قرارگاه های رفتاری تناسب و رابطه خاصی وجود دارد که آن را با مفهوم همساخت بیان می کند. بارکر معتقد است فرد با قرارگرفتن در قرارگاه های رفتاری مختلف نقش های اجتماعی معینی را عهده داری شود (مرتضوی، ۱۳۶۷ و بارکر، ۱۹۶۰). یک قرارگاه رفتاری به مجموعه ثابتی از فعالیت و مکان گفته می شود که یک فعالیت تکراری با یک الگوی ثابت رفتاری در آن اتفاق بیوفتد. طرحی خاص از محیط را دارا باشد و ارتباط مناسبی بین فعالیت تکراری و محیط برقرار نماید که در

یک دوره زمانی معین انجام گیرد. یک قرارگاه رفتاری شخص را قادر می سازد تا به مجموعه ای از علائق خود دست یابد. این علائق برای افراد گوناگون می تواند بسیار مفید باشد (بارکر، ۱۹۶۸). قرارگاه دربرگیرنده ی فضا، مردم و فعالیت هایشان است، قرارگاه های خواه جزئی از یک قلمرو ویژه باشند یا نه، برای ما به مثابه راهی برای تولید نمودن امنیت، اهمیت دارند. فرهنگ در خوانایی قرارگاه ها نقش دارند، نحوه رفتار در یک قرارگاه و تاثیر فضا بر رفتار افراد را تحت عنوان زبان فضا که ویژگی غیر شفاهی بودن آن و کنترل کنندگی چگونگی رفتار صحیح در فضا را بیان می نماید (Lowson, 2001). کیفیت یک شیئی درجه و میزان برتری، مشابهت یا فروتری آن نسبت به اشیاء دیگر است که توسط انسان از طریق ذهنی و عینی به عنوان مجموعه ویژگیهای آن شیئی درک و محسوب می گردد. کیفیت یک شی از دو منبع (ضمیر فرد) و (خود شیئی) نشأت میابد که به ترتیب آن ها را ارزش و مقیاس اندازه گیری نامیده، بیانگر دو گروه کیفیت های مطلوبیتی و کیفیت های ظرفیتی اشیاء هستند این مهم نقشی اساسی در بروز رفتار و شکل گیری قرارگاه های رفتاری داشته و بر نحوه استفاده از فضا های شهری تاثیر گذار خواهد بود (ویکر، ۱۹۸۶).

نمودار ۳. بنیان های کیفی محیط و زمینه های ادراکی و ذهنی در بروز رفتار و الگوهای رفتار

نتیجه گیری:

فضاهای شهری با ترکیبی مناسب و زیبا از المان ها و نشانه های شهری شاخص که در راستای بستر طبیعی و فرهنگی- اجتماعی شهر عمل می -نمایند؛ می توانند بازگوکننده مکانی سرزنده و خوانا و معنی دار برای ساکنین شهر و دیگران باشند. کیفیت فضاهای شهری نشان دهنده شخصیت آن شهر، منطقه یا مکان است و المان ها و مبلمان شهری وظیفه هویت بخشی به محیط را بر عهده دارد. گاهی ممکن است از حضور

mph.sdcongress.ir

هشتمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار

8th International Conference on Management, Psychology & Humanities with sustainable development approach

در یک محیط احساس ناراحتی داشته باشیم و دقیقا علتش را ندانیم، شاید باید موضوع را در مبلمان شهری آن محیط جستجو کرد. هر کدام از اجزا و عناصر کارکرد مشخص خود را دارند اما ما با بعضی از آنها بیشتر سرو کار داریم، مثل نشیمن ها. وجود نشیمن ها برای سالمندان، افراد کم توان و کودکان ضروری است و بهترین مکان قرارگیریشان فضاهای پررفت و آمد است. گاهی برای این نصب می شوند که مردم با توقف بیشتر از حضور در آن مکان بیشتر لذت ببرند و به آرامش برسند. آثار هنری عمومی که اکثرا با نمونه المان های شهری آنها را میشناسیم ممکن است دائمی و یا موقتی باشند. بعضی از آثار هنری دائمی مثل المان های میدان های اصلی، آثار فاخری هستند که از بادوام ترین مواد و در ایده آل ترین حالت ظرافت و هنرمندانه ساخته شده اند. برخی دیگر که کارکرد موقت دارند ممکن است فاقد این ویژگی ها باشند اما پیام خاصی را منتقل کنند. گروه دیگری با عنصر غافلگیری قصد دارند فقط «شگفتی بصری» ایجاد کنند بدون پیام خاصی. در طراحی المان ها و مبلمان شهری ابعاد اصلی مانند مکانی، ذهنی، کالبدی و معنایی و شاخصه هایی مانند عملکرد محیطی، ارتقاء تعاملات اجتماعی، فعالیت و عملکرد، ویژگی های ادراکی، وضوح، ارجاعات استعاری، خاطره انگیزی، کیفیت محیطی، تمایز داشتن، پیچیدگی و تضاد، خوانایی و تشخیص، توجه به مکان یابی، هویت بخشی، غنابخشی در فضای شهری و ارزش های هویتی فرهنگی را باید مد نظر قرار داد. طراحی مناسب مبلمان و المان های مختلف شهری و قرار گیری در فضاهای عمومی و نقاط مهم و تاثیرگذار شهر باعث هویت بخشی، ایجاد قرارگاه های رفتاری و انتقال پیام به ناظران می شود. فضاهای عمومی شهری، مکانهای ملموسی هستند که فعالانه بر زندگی ما اثر می گذارند که این امر در کلان شهرها نمود بیشتری دارد. بنا به آنچه گفته شد می توان گفت که المانها و مبلمان شهری می توانند تأثیر شگرفی در تقویت قرارگاه های رفتاری شهر داشته باشد و این خود می تواند باعث سرزندگی و بالا بردن روحیه مردم و پیرو آن بهسازی محیط و افزایش کیفیت زندگی گردد.

منابع و ماخذ:

- بارکر، (1968) روانشناسی بوم شناختی: مفاهیم و روش های مطالعه محیط زیست انسان.
- بحرینی، سید حسین (۱۳۷۸) تحلیل فضاهای شهری، در رابطه با الگوهای رفتاری استفاده کنندگان و ضوابطی برای طراحی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- بزرگمهر، محمد، و اردلانی، حسین. (۱۳۹۶). تاثیر المان های شهری بر فضاهای شهر، با رویکرد زیبایی شناسانه. کنفرانس پژوهش های معماری و شهرسازی اسلامی و تاریخی ایران
- پورمند، حسنعلی و موسی وند، محسن (۱۳۹۰) مجسمه سازی در فضاهای شهری، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۴
- جین جیکوبز، (۱۹۶۱). مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی. مطبوعات قدیمی. نیویورک.

خضری، جعفر و همکاران، استفاده از فرم های آلی در طراحی عناصر و مبلمان شهری برای توسعه گردشگری مجله بین المللی علمی پژوهش در دانش، ۲ (ویژه نامه)، صص ۰۹۹-۱۰۶، ۱۳۹۳.

زنگی آبادی، علی؛ تبریزی، نازنین (۱۳۸۳) : طراحی و برنامه ریزی مبلمان شهری، انتشارات شریعه توس

شمس الدینی، علی؛ نصیبی، ساسان، (۱۳۹۸). نقش و جایگاه چیدمان مبلمان شهری در شادابی و سرزندگی فضاهای شهری (مطالعه موردی: مناطق ۱۱ گانه شهرداری تهران)، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، شماره 37.

شمس الدینی علی؛ ساسان نصیبی ، دوره ۱۰، شماره ۳۷، تیر ۱۳۹۸، صفحه 96-83 نقش و جایگاه چیدمان مبلمان شهری در شادابی و سرزندگی فضاهای شهری.

شیبانی، ف. (۱۳۹۴): نقش مجسمه و عنصر شهری، شناسایی فضاهای شهری، همایش ملی معماری و شهرسازی بومی ایران، ص. ۲۳.

طیبیان، منوچهر؛ موسوی، میرجلال، (۱۳۹۲). بررسی نقش زیباسازی و ارتقاء کیفیت محیط بر سرزندگی شهری نمونه موردی: باغ شهر تاریخی مراغه، معماری و شهر سازی آرمان شهر، شماره ۱۷.

عبدالله زاده، علیرضا. جان فولاد، افشین. (۲۰۱۷): عناصر شهری و نقش آنها در شناسایی فضای شهری برای شهروندان یازدهمین سمپوزیوم علوم، فناوری معماری و سرزمین پایدار، مشهد. کیایی، مریم، (۱۳۹۵). سنجش تأثیر مبلمان شهری در هویت بخشی و سرزندگی بافتهای تاریخی شهری، فصلنامه میراث و گردشگری.

کیایی، مریم، (۱۳۹۵). سنجش تأثیر مبلمان شهری در هویت بخشی و سرزندگی بافتهای تاریخی شهری، فصلنامه میراث و گردشگری.

لاوسون، برایان (۲۰۰۱) "زبان فضا"، چاپخانه معماری، انتشارات الزویر.

لنگ، جان، (۱۳۸۶). آفرینش نظریه معماری : نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه عینی فر، علیرضا، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران. تهران

مامفورد، لوئیس. (۲۰۰۷): فرهنگ شهرها، ترجمه عارف مقدم مقدم، تهران، وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز تحقیقات معماری و مسکن

محمدرضا مبهوت (۱۳۹۳): تأثیر عناصر شهری بر هویت فضای شهری، همایش معماری و توسعه پایدار، مشهد.

مرتضایی، سید رضا (۱۳۸۱) رهیافت هایی در طراحی مبلمان شهری، تهران، سازمان شهرداری های کشور.

مرتضوی، شهرناز (۱۳۶۷) روانشناسی محیط، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

مزینی، منوچهر. (۱۳۷۸): مقاله نقدی بر شهر عمومی، مجله آبادی، شماره 25، ۱۳۷۸.